

Шевченко О.І. Лекція

Феноменологічний підхід до жанрової проблематики

Феноменологія постулює тезу інтенціонального (селективного) сприйняття дійсності і *інтенціональності* як базової властивості будь-якої свідомості і втілює ідею динамізму і плюралістичності осмислення світу крізь призму духовності, “заперечуючи будь-яку абсолютизацію” сприйнятих вражень .

Таке розуміння феноменології забезпечує її зв'язок з дисциплінами перекладознавчого, лінгвістичного, лінгвофілософського, логікофілософського, психолінгвістичного, психологічного плану, для котрих проблема продукування витлумачення смислу є предметом розгляду у межах відповідних парадигм.

У *феноменології* розуміння смислоутворення (*sense constitution*) в текстах різних жанрів ґрунтується на суб'єктивності, інтенціональності і передбачає атрибуцію (приписування) смислу фактам дійсності крізь призму життєвого досвіду, оскільки в основі будь-якого витвору, що ґрунтується на образності, лежить органічний зв'язок з дійсністю. Зазначимо, що мову розглядають як “адекват” дійсності, як окремий випадок (хоч і доволі специфічний) у системі буття загалом.

Відтак, будь-яке конституювання текстуально відображеної дійсності полягає у *наділенні смислом* (“*all objective constitution is sense-bestowal*”) і будь-яке смислоутворення має розглядатися крізь його відношення до імплікованих смислів, які “походять від попередніх наділень смислом” .

Відповідно до постулатів феноменологічної парадигми мовні знаки нами розглянуто як *факти дійсності*, як ті ж самі “речі “світу речей”, котрі у процесі сприйняття й осмислення, зазнають означення або переозначення. Власне дискурсивний процес розглядаємо як “означення ...мінливих знаків”. В англomовному дискурсі ресеміотизація здійснюється мовною особистістю якою є і перекладач) на основі авторефлексії як “продукуванні нового смислу на основі минулого досвіду, аналізу причини думки” , рефреймінгу, зосередженої на певних постульованих автором висновках та настановах, або як “мисленнєвий діалог” .

Розглядаючи реалізацію категорії телеологічності у дискурсі, ми виходимо з того, що смислоутворення передбачає перетворення *декларативного* знання у *процедурне*. Декларативне знання є *констатацією* певного факту, воно складається з пропозицій. Пропозиції нами кваліфіковано як мовні репрезентанти фактів дійсності. У традиційній лінгвістичній термінології вони можуть бути еквівалентними як синтаксично завершеним словосполученням, так і окремим лексичним *номінаціям*, що мають *предикативну природу прихованого судження*.

Важливим для розуміння феноменологічного підґрунтя дискурсивних практик є положення про те, що сукупність декларативних знань утворює *мережу (networks)*, а процедурне знання внаслідок аналізу причинно-цільових стосунків між елементами “мережі” дає відповідь на запитання, як *доцільно* виконати певну дію. Відтак, за своєю природою процедурне знання є:

- а) телеологічним, оскільки воно зосереджене на забезпеченні досягнення певної мети у вигляді виконання певного завдання або вирішення проблеми;
- б) евристичним, оскільки репрезентує продуктивне мислення.

Процедурне знання здобуває мовну реалізацію в англомовному дискурсі у вигляді мережі мовних репрезентантів (номінацій, синтаксично завершених словосполучень, текстових фрагментів) у функції *телеологічних пояснень* (усталена у телеології аргументативна структура).

Феноменологічною ланкою, що зв’язує суто семіотико-імовірнісні, лінгвістичні й телеологічні аспекти реалізації категорії телеологічності, є саме *референційна* сутність смислоутворення як феномену *встановлення ціннісно-цільового зв’язку* між:

- а) мовними репрезентантами *фактів дійсності* як елементами декларативного знання – текстуально відображеними об’єктами, явищами, подіями;

б) ціннісно-цільовою системою мовної особистості, що детермінує специфіку утворення процедурного знання для здійснення певної доцільної логічної операції у процесі сприйняття висловлення.

Досить глибоко проблема *смислоутворення* у перебігу комунікативної взаємодії розглядалася у межах *конструктивістського* підходу і *герменевтичної* парадигми, в яких осмислення дійсності постає не стільки як переробка інформації і видобування смислів (*information processing*), а скоріше як доцільне “утворення смислів” завдяки евристичним операціям.

Близька до цього погляду на смислоутворення позиція О. Потєбні, котрий стверджував, що слово є “не стільки вираженням, скільки засобом *утворення думки*”. Більше того, слово лише *частково* забезпечує наявність стимулів для розгортання процесу смислоутворення. Для цього потрібна також опора на комунікативне середовище для утворення ситуації, котра б сприяла реалізації неявних смислів. Значний змістовий потенціал англomовного тексту як вторинної реальності, що сприймається читачем, міститься поза текстом у вигляді досвіду, асоціацій, освіти, ерудиції компетенції, настанов, невербальних чинників.

Відповідно до феноменологічного підходу до осмислення текстуально відображеної дійсності найважливішою постає не стільки реалізація змістових параметрів окремих знакових елементів, скільки *відношень* між ними. Зазначені структурні єдності втілюють у дискурсі нелінійні принципи смислоутворення на основі лінгвістично застосованої *феноменологічної редукції* як “*смислового синтаксису*” або “*смислового синтаксування*”. Це глибинні *довербальні* механізми організації смислової структури, котрі формуються у корі головного мозку під впливом невербальних і вербальних імпульсів, утворюючи комплекс зв’язків, що характеризуються цілісністю, симультанністю. Вони можуть не виводитись на поверхню – не вербалізуватися, проте їхня наявність доведена експериментально за допомогою технічних засобів.

Важливою для перекладознавців і лінгвістів є феноменологічна концепція

інтенціональності. Згідно з нею у кожному акті сприйняття є імплікованим потенційний смисл, реалізація котрого є варіативною, імовірнісною і ґрунтується на складниках свідомості, які дають можливість *долати межі безпосередніх відчуттів* – на аперцепції, інтуїції і т. д. Таким чином, текст може розглядтис як мовленнєвотворчий продукт, що виступає у дуалістичній іпостасі: актуальній за знаковою реалізацією і потенційній за смислом.

ЛІТЕРАТУРА

Алефиренко Н.Ф. Дискурс как смыслопорождающая категория (дискурс и вторичное знакообразование) / *Язык. Текст. Дискурс: Межвузовский научный альманах* / [под. ред. Г.Н. Манаенко]. Выпуск 3. Ставрополь: Изд-во ПГЛУ, 2005

Аршинов В.И., Свирский Я.И. От смыслопрочтения к смыслопорождению. Вопросы философии. –1992. № 2.

Богачов А. Можливість перекладу. До герменевтичної феноменології перекладу. Філософська думка. №3. Філософія перекладу. 2010.

Горелов И.Н. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. М.: Лабиринт, 2003.

Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000.

Кримський С.Б. Запити філософських смислів. К.: ПАРАПАН, 2003.

Шевченко О. І. Телеологічні основи смислоутворення в англomовному публіцистичному дискурсі : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2016.

